

Diametern – ett skogsområde i Kungens kurva i Huddinge kommun

Naturvärdesinventering– NVI 2017

Adoxa Naturvård

Adoxa Naturvård

Tel: 0708–804582

E-post: janne.elmhag@adoxanatur.se

Postadress: Villa Skogshall, 640 24 Sköldinge

Hemsida: www.adoxanatur.se

Författare: Janne Elmhag

Foto: Janne Elmhag

2017-10-01

Fjällig taggsvamp signalerar barrskogar med höga naturvärden. Den förekommer med enstaka fruktkroppar i sydöstra delen av delområde 2.

Titelbladets bilder: Delområde 2: Anlagd stig med trappa i barrskog. De små bilderna: Grovticka - en bra signalart på gammal tall >150 år i delområde 1. Gul fingersvamp signalerar att skogen har höga naturvärden i delområde 2.

Sammanfattning

En naturvärdesbedömning, NVI, har genomförts i området Diametern i Huddinge kommun med syfte att komplettera kunskapsunderlaget inför en planerad exploatering. De barrskogsklädda delarna i söder och i nordväst bedöms ha naturvärdesklass 3 – ”påtagligt naturvärde” tack vare inslag av äldre tall och gran, död ved och några signalarter. Lövskogsklädda delar i öster och centralt i området är överlag yngre och hyser färre signalarter och värdeelement vilket sammantaget ger bedömningen klass 4 ”visst naturvärde”.

Inledning/Bakgrund

KFF Bostadsutveckling Kungens Kurva AB planerar för bostadsbebyggelse i Kungens kurva och gav, genom Structor AB – Elisabeth Mörner, Adoxa Naturvård i uppdrag att utföra en naturvärdesinventering och med den som grund bedöma naturvärden i skogsområdet ”Diametern” i Kungens kurva.

Metod

Arbetet inleddes med studier av satellitbilder och kartor vilket inkluderar historiska kartor från förra sekelskiftet och från 1950-talet. Databaser med uppgifter om växt- och djurarter gicks igenom varefter området besöktes vid fyra tillfällen från 9 maj till 26 september 2017. Vid fältbesöket noterades, värderades och koordinatsattes naturvårdsarter, värdeelement och naturvärdesobjekt. Arbetet genomfördes i samarbete med Bo Karlsson - inventeringsfirma. Naturvärdesbedömningen utgår från ”Svensk standard SS 1999 000, 2014” detaljeringsgrad medel och tillägg ”värdeelement” och ”detaljerad redovisning av artförekomst”. Bedömningen görs i fem klasser med både arter och biotopernas egenskaper som grund.

Faktaruta I

Naturvärdesbedömningens klasser:

1. *Högsta naturvärde* – området bedöms ha särskild betydelse för biologisk mångfald på nationell eller internationell nivå. Ej noterat i inventeringsområdet.
2. *Högt naturvärde* – området bedöms ha särskild betydelse för biologisk mångfald på regional eller nationell nivå motsvarande t ex skogsstyrelsens ”nyckelbiotop.
3. *Påtagligt naturvärde* – Kvaliteten motsvarar ungefär skogsstyrelsens ”objekt med naturvärde” eller länsstyrelsens ”restaurerbar naturlig fodermark”
4. *Visst naturvärde* – Trots stor mänsklig påverkan finns strukturer eller arter av positiv betydelse för biologisk mångfald.
5. *Lågt naturvärde* – Hyggen, trädplantager, åkrar, igenväxande åkermark mm.

Värdeelement: Element med särskilt positiv betydelse för biologisk mångfald (hålträd, stenrösen, död ved mm).

De tre högsta naturvärdesklasserna bör betraktas som skyddsvärda.

Naturvärdesträd: Träd med särskilt stor betydelse för biologisk mångfald – gamla, grova, träd med håligheter eller stamskador, träd som är värd åt rödlistade arter och signalarter. Sälg, asp, lind, rönn, fågelbär, hagtorn och oxel utgör en biologisk bristvara i det svenska skogslandskapet och noteras ibland som naturvärdesträd. Både unga och gamla exemplar av de hotade trädslagen alm och ask noteras som naturvärdesträd.

De *naturvårdsarter* som omnämns i texten är antingen upptagna på den svenska rödlistan från 2015 eller så är de signalarter enligt skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. Arter som är upptagna på EU:s habitatdirektivs eller fågeldirektivs förteckning över skyddsvärda arter betraktas också som naturvårdsarter. Några av författaren självvalda naturvårdsarter kan ibland förekomma med förklarande text. Fridlysta arter eller särskilt sällsynta arter används selektivt och omnämns bara ibland där det anses befogat.

Beskrivning

Inventeringsområdet som heter Diametern är beläget i nordvästra delen av Huddinge kommun och begränsas i väster av bebyggelse på dialoggatan, i öster av bebyggelse inom Kungens Kurva shoppingcenter och i norr av en asfalterad gång- och cykelväg. I söder skär Kungens kurvaleden av inventeringsområdets förbindelse med Gömmarens naturreservat. Området utgörs av bitvis kuperad, bitvis flack, skogsmark och är till stor del tydligt påverkad av sentida mänsklig aktivitet. I synnerhet i den norra delen märks övervuxna schaktmassor, en mindre transportväg, en grusad och en asfalterad uppställningsplats. Gjutna trappor och byggnadsgrunder visar att området i nordöst varit bebyggt – troligen från sent 50-tal. Ansenliga mängder skräp från tidigare byggande i angränsande områden har lämnats i inventeringsområdets periferi men idag är det nedskräpning av ett annat slag som präglar området. Plast- och gummi-höljen från elkablar av olika slag, flaskor, cyklar, kundvagnar, mänsklig avföring, hushållssopor, förpackningar, kläder, madrasser etc. finns spritt i området. Inventeringsområdet bebos av minst ett tiotal hemlösa som har ett ambulerande boende i enkla tält och vindskydd byggda av presenningar. Inventeringsområdet är delvis stängslat mot bebyggelsen i öster och i väster.

Delområde 1: Grandom. barrskog Naturvärdesklass 3 - påtagligt naturvärde

I norr där marken sluttar ner mot gång- och cykelvägen växer områdets grövsta aspar varav ett par med fruktkroppar av aspticka. Här står även någon enstaka ek. En bit upp i slänten är grandominansen stor liksom inslaget av myrstackar och död ved. Både lågor och torrträd förekommer. I levande gran finns spår efter signalarten granbarkgnagare och i död ved är gnagspår efter olika insektslarver mycket vanligt – bla noterades gnagspår av signalarten vågbandad barkbock i en granlåga. Vid basen av en av några få grova tallar växte ett kraftfullt exemplar av signalarten grovticka när området besöktes sent i september 2017.

- Naturvårdsarter: Kungsfågel (VU), vågbandad barkbock (S), granbarkgnagare (S), grovticka (S)
- Värdeelement: Granlågor, torrgranar, stora myrstackar, 2 grova tallar > 210 cm i omkrets.

Delområde 2: Grandominerad barrskog Naturvärdesklass 3 - påtagligt naturvärde

I det här området går berget i dagen och bildar ett par små hållar och lodytor. Marken täcks i bottenskiktet av i huvudsak hus- och väggmossa och i fältsiktet dominerar blåbär. Inventeringsområdets äldsta granar, tallar och äldsta ek återfinns här liksom den ur naturvårdssynpunkt mest intressanta svampfloran med signalarter från grupperna fingersvampar och taggsvampar t ex. En välfrekventerad stig löper genom området.

- Naturvårdsarter: Rävicka (S), gul fingersvamp (S), fjällig taggsvamp (S), skarp dropptaggsvamp (S).
- Värdeelement: Berghållar, solitär ek 267 cm i omkrets, grova tallar, granlågor.

Delområde 3: Triviallövskog

Naturvärdesklass 4 - visst naturvärde

Området är kuperat, bitvis småblockigt, med berg i dagen i den östra kanten mot Kungens Kurva shoppingcenter. Asp, sälg och vårtjörk dominerar i trädskiktet men här förekommer även hassel, ung-medelålders ek, rönn och unga granar. Centralt i inventeringsområdet breder en mindre sumpskog med glasbjörk och sumpskog ut sig. Fältskiktet är överlag trivialt med stora mängder örnbräken, piprör, blåbär och i höjdlägen kruståtel. En blåsippa noterades under inventeringen. Vid bebyggelselämningarna i norr tillkommer ett antal kulturväxter – alpgullregn, snöbär, röda vinbär t ex. Den grusade planen i norr hyser en tämligen artrik rudertmarksflora med arter som färgkulla, blåeld, norsk fingerört, vit sötväppling, renfana, kanadensiskt gullris, berggröe, knylhavre m fl arter. I sluttningarna härifrån norrut och åt väster växer ung planterad tall. Några stigar genomkorsar området. Vid fältbesöket i slutet av september noterades resterna av en rovfågels måltid. Spåren som dock är osäkra tyder på två rödlistade fåglar – duvhök och gulsparr. Båda arterna förekommer i det närbelägna Gömmarens naturreservat. En bred grusad stig löper genom området från söder till norr och förgrenar sig centralt mot väster.

- Naturvårdsarter: Gulsparr (VU), duvhök (NT), (blåsippa (S), stekelbock (S),
- Värdeelement: Lodyta, (3 medelålders ekar)

Delområde 4: Bebyggd mark

Naturvärdesklass 5 - lågt naturvärde

Stängslat och bebyggt område utan naturvärden.

- Naturvårdsarter: ---
- Värdeelement: ---

Diskussion/Slutsatser

Det inventerade skogsområdet Diametern hyser ett antal signalarter och värdeelement som visar på skyddsvärd natur i delområde 1 och 2. Det är i huvudsak barrskogsklädda marker liknande de i Gömmarens naturreservat söder om Kungens Kurvaleden. Inventeringsområdet kan ses som en naturlig förlängning av naturreservatet norrut. Många av naturreservatets naturvårdsarter återfinns i inventeringsområdet – kungsfågel, gulsparr, fjällig taggsvamp, rävticka och sannolikt kan några fler arter föras till den gemensamma listan om riktade artinventeringar genomförs. En exploatering av inventeringsområdet Diametern innebär att ett stort, i det närmaste, sammanhängande skogsområde naggas i kanten och att den ekologiska barriär som E4an och Kungens kurvaområdet redan utgör förstärks ytterligare.

Ur naturvårdssynpunkt skulle området utvecklas bäst genom utebliven exploatering och naturvårdande skötsel. Några av områdets äldsta och grövsta träd (naturvärdesträd och potentiella naturvärdesträd - tall och ek) bör frihuggas så att solinstrålningen till stammarna ökar. Det skapar förutsättningar för de många trädbundna organismer som gynnas av värme – insekter, lavar mm. I övrigt är fri utveckling lämpligt under åtskilliga år framöver – möjligen kan det finnas behov av att röja gran från sumpskogen och övrigt lövdominerad mark i delområde 3. Död ved lämnas där den bildas och de vindfällen och riskträd vid promenadstråk, som avverkas av säkerhetsskäl, placeras på lämplig plats i området – helst solexponerat.

Vid en partiell exploatering bör delområde 3 i första hand tas i anspråk. De gamla tallarna, de medelålders ekarna och yngre ersättningsträd för dem bör bevaras så långt det är möjligt. De kan spela en viktig roll för många organismer som substrat och som spridningslänk även som solitärer i ett bebyggt område. Dessutom kan de bidra till en attraktiv boendemiljö.

Med utgångspunkt i den visionsbild som tagits fram av exploatören (bil 2) kommer merparten av inventeringsområdet att tas i anspråk för bebyggelse. Om den bilden blir verklighet är det ur naturvårdssynpunkt önskvärt att det i den planerade parken lämnas så många befintliga träd som möjligt – i synnerhet ek och gammal grov tall men även andra trädslag som sparas kan bidra till att förlusterna av biologisk mångfald minskas något. Sälg är ett bra exempel. Den blommar tidigt på våren och är därmed mycket viktig som födokälla för tidiga pollinerande insekter som bin och humlor. Sälg liksom ek och tall bör i möjligaste mån få växa fritt och solexponerat. Att spara befintliga och i huvudsak äldre träd är förstås att rekommendera även i direkt anslutning till bostadsbebyggelsen – på gårdarna t ex.

Sannolikt blir det ändå aktuellt med plantering av åtskilliga träd – då är inhemska arter att föredra ur naturvårdssynpunkt. Organismer som mossor, lavar, insekter m fl har under tusentals år utvecklat ett samspel med de trädarter som vi idag betraktar som inhemska. Mer eller mindre exotiska träd behöver inte vara dåligt men fungerar i normalfallet ekologiskt sämre. Träd och buskar som bär frukt är ett plus ur naturvårdssynpunkt.

Som kompensationsåtgärder för förlorad biologisk mångfald kan man i det planerade bostadsområdet tänka sig flera olika insatser:

- Faunadepåer
- Mulmholkar
- Fågelholkar
- Fladdermusholkar
- Bihotell
- Gröna tak med sandmiljöer

Faunadepåer:

Död ved är en bristvara i de flesta av dagens skogar – i tätortsnära miljöer är bristen ännu större. Avverkade stammar av både löv- och barrträd bör därför arrangeras i högar på ett säkert och visuellt acceptabelt sätt – främst i solexponerat läge men även lite skuggigare. Det bör finnas stockar med mycket markkontakt och stockar som inte har det. Lämpligen åtföljs varje faunadepå av en liten informationsskylt eftersom faunadepåer ännu inte är ett självklart inslag i tätortsnära miljöer. Faunadepåer skapar livsrum åt väldigt många organismer som svampar mossor, lavar och insekter.

Mulmholkar:

I gamla träd med håligheter bryts veden ner av i huvudsak svamp och insektslarver. Det bildas trämjöl eller mulm. Mulmen tillförs med tiden allt möjligt organiskt material insekts-fladdermus- och fågelspillning, döda smådjur, löv mm. Nedbrytningsprocesser höjer värmen

och en mycket speciell och relativt stabil miljö där många hotade arter som t ex läderbagge och hålträdsklokrypare trivs. Det råder brist på mulmrika träd och mulmholkar är därför ett bra sätt att på konstlad väg återskapa mulmmiljöer. Mulmholkar köps in och placeras ut på lämpliga platser i parkmiljön och/eller i närmiljön. Mulmholkar kräver en viss skötsel och de bör också försees med en informationsskylt – modell mindre.

Fågelholkar:

I skogsområdet Diametern finns gott om träd som inom en snar framtid skulle bli lämpliga boträd för hålhäckande fåglar. Fågelholkar kan kompensera för förlusten av dessa. Holkarna kan placeras på park- och gårdsträd liksom på husväggar och tak.

Fladdermusholkar:

Inga fladdermöss har noterats under inventeringen men sannolikt förekommer det en eller flera arter både i inventeringsområdet och i det angränsande naturreservatet. Avsaknaden av grova håliga träd gör att även fladdermöss gynnas av holkar. Dessa kan precis som fågelholkarna sättas upp på liknande ställen som fågelholkarna – tänk på fri flygväg framför holken.

Bihotell:

Både bostad och föda kan det råda brist på för många av våra pollinerande insekter. Ett bihotell som består av ved, bambu, tegelstenar mm perforerade med många hål 3 – 8 mm, avhjälper det ena problemet för vissa solitära arter. Det bör placeras med morgon- och kvällssol och i närheten av pollenrik vegetation – varför inte på de gröna taken intill de blomsterrika odlingarna.

Gröna tak:

Kan innebära heltäckande vegetationslösningar av typen sedumtak men det kan även betyda odling av träd, buskar, gräs och örter i varierad skala på bostadshusens tak. Sådana odlingar kan på ett positivt sätt påverka förekomsten av pollinerande insekter i området. Odlingarna kan kombineras med t ex bihotell eller kupor med tambin.

Förutom den positiva naturvårdaspekten kan ovanstående förslag om det hanteras estetiskt och pedagogiskt rätt bidra till en rikare boendemiljö med miljömedvetna och engagerade boende.

***Artförteckning**

Nedan redovisas ett urval arter som genom sina miljökrav signalerar höga naturvärden eller är intressanta på annat sätt i inventeringsområdet Diametern. De här arterna har tillsammans bidragit till naturvärdesbedömningen.

Kärlväxter

Blåsippa (S)

Välkänd fridlyst vårbloomma som dessutom är signalart för lundartade förhållanden eller örtrika granskogar – ofta på kalk. Under inventeringen noterades endast en planta i det asp- och björktäta skogsområdet i sydost – delområde 3.

Svampar

Gul fingersvamp? (S) Ramaria sp

De så kallade korallfingersvamparna till vilka den gula fingersvampen hör är goda indikatorer på skog med höga naturvärden. Ett exemplar hittades i den svamprika barrskogen i delområde 2. Att det rör sig om en signalart är klart men vilken art är svårt att avgöra i detta komplexa släkte.

Grovticka (S)

Ettårig ticka som oftast hittas vid basen av mycket gamla tallar (ca 150 - 200 år). I delområde 1 hittades den på en tallrot nära basen av en grov tall.

Fjällig taggsvamp (S)

En mykorrhizasvamp som signalerar höga naturvärden i barrskog med gran. Några exemplar noterades i det granrika delområde 2.

Rävticka (S)

En signalart som växer på i huvudsak ganska klen asp. I inventeringsområdet hittades ett gammalt exemplar på en klen asplåga i delområde 2.

Lavar

Skriftlav (fd S)

En grå lav med svarta apothecier eller ”blyertsstreck”. Den användes tidigare som signalart för höga naturvärden i lundartade och örtrika skogar med hassel. Men anses nu som lite för allmänt förekommande. Visst signalvärde har den dock. Här i Diametern hittades den på några hasselstammar i lövskogen i delområde 3.

Insekter

Stekelbock (S)

Stekelbocken är sällsynt och lokalt förekommande. Larverna gnager gångar i lätt vitrötade lövträd av grövre dimensioner, gärna solexponerat. Den har minskat i antal kontinuerligt i hela sitt utbredningsområde. Här i inventeringsområdet noterades spår av arten i en sälj i delområde 1.

Granbarknagare (S) En liten barkborre som angriper de yttre delarna av granbarken utan att skada innerbark och kambium. Den väljer gamla och oftast mycket grova granar och vanligtvis de nedersta tre meterna. Angreppen känns lättast igen på de små millimeterstora cirkelrunda kläckhålen. Kläckhål av arten noterades på en av inventeringsområdets ganska få lämpliga granar i delområde 1.

Vågbandad barkbock (S) Larven lever under barken på nyligen döda granar - halvgrova till grova. Den gnager gångar som är platta och ca 5 mm breda. I delområde 1 upptäcktes de karakteristiska gnagspårerna på en granlåga och en torrgran.

Fåglar

Kungsfågel (VU) Europas minsta fågel (ca 5 g) som av oklar anledning minskat i antal sedan 1990-talet och därför rödlistats. Den uppträder nästan uteslutande i granskog eller skog med påtagligt graninslag. I delområde 1 noterades en individ i lämplig miljö i en gran vid fältbesök i september. Arten finns även i det närbelägna naturreservatet Gömmaren.

Gulspurv (VU) Gulspurv häckar i skogsbryn och buskmarker, särskilt i anslutning till odlad mark, samt på hyggen. Den förekommer över hela landet med undantag av fjällen. Populationens nuvarande storlek är endast drygt hälften av dess storlek för 30 år sedan – därav rödlistningen. I delområde 3 noterades rester av en rovfågel-dödad gulspurv.

Duvhök (NT) Duvhöken är starkt bunden till skog, såväl för jakt som häckning. Undersökningar i barrskogsdominerade landskap visar tydligt att den föredrar att jaga i äldre skog och undviker yngre bestånd. Här hittades dock spår av en, troligtvis hökdödad gulspurv, i ett ungt lövskogsbestånd i delområde 3. Duvhök har noterats i det angränsande naturreservatet och det är inte osannolikt att den häckar där.

Faktaruta II

Rödlistans kategorier:

LC = Livskraftig

NT = Missgynnad

VU = Sårbar

EN = Starkt hotad

CR = Akut hotad

RE = Utdöd (Nationellt)

S = Signalart enligt skogsstyrelsen. Där det förekommer signalarter är chansen stor att det finns höga naturvärden och att det finns sällsynta och hotade arter. Ju fler signalarter som uppträder tillsammans i ett område desto högre naturvärden signalerar de.

Referenser:

Den nya nordiska floran, Mossberg, Stenberg, Wahlström & Widstrand, 2003

Sörmlands flora, Rydberg, Wanntorp, Botaniska sällskapet i Stockholm, 2001.

Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, Nitare m fl, Skogsstyrelsens förlag, 2000.

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html> (Lantmäteriets historiska kartor), Häradskartan ca 1900, Ekonomiska kartan ca 1950.

Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, flora över kryptogamer, J Nitare m fl, Skogsstyrelsen, 2000.

Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. Rödlistade arter i Sverige, 2015.

Svensk standard SS 199000:2014, Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Swedish Standards Institute 2014.

www.artportalen.se

<https://artfakta.artdatabanken.se>

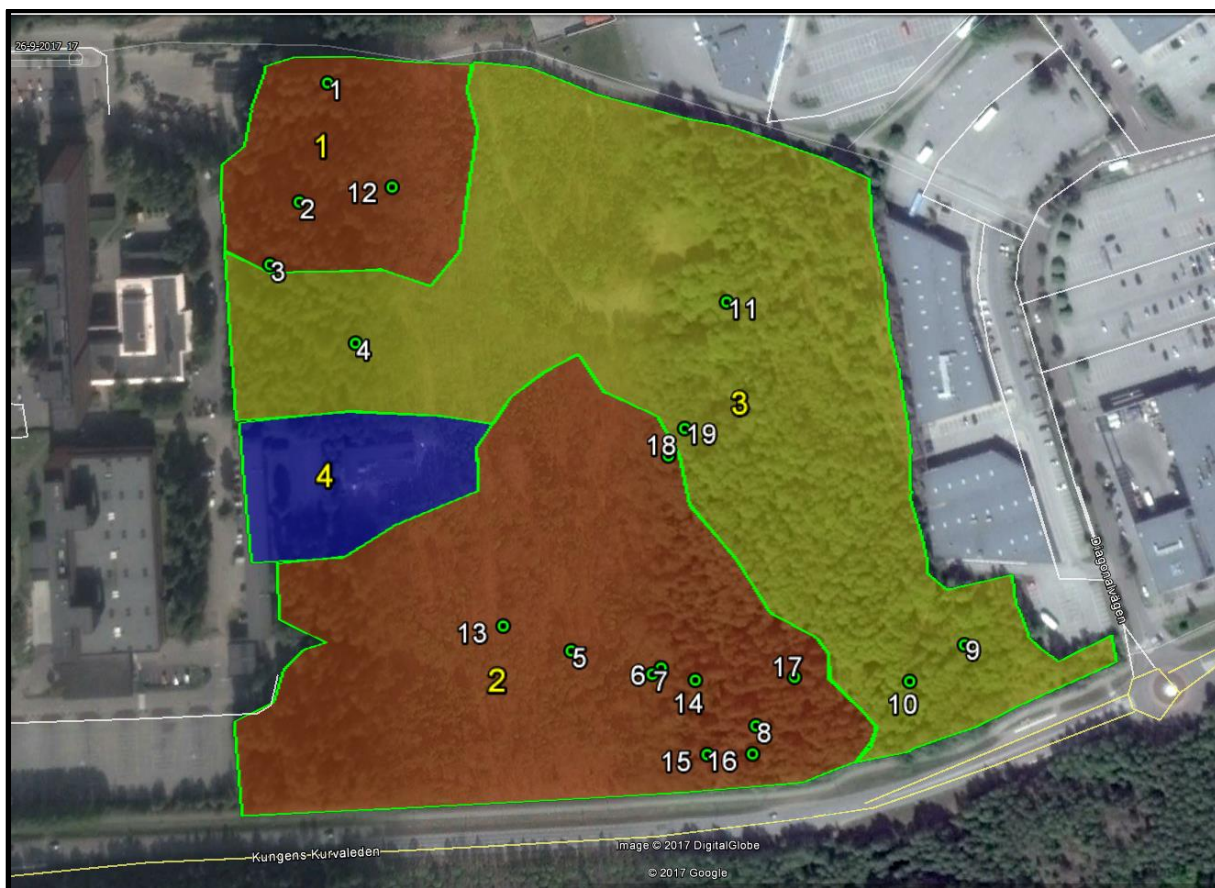
<http://www.google.com/earth>

Bilagor

1 Karta – naturvärdesbedömning

2 Visionsbild från exploatören

3 Miljöbilder

Rött – Naturvärdesobjekt med högt naturvärde (ej i detta område), områdesnummer

Orange – Naturvärdesobjekt med påtagligt naturvärde

Gult – Naturvärdesobjekt med visst naturvärde

Blått – Naturvärdesobjekt med lågt naturvärde

Värdelement och naturvårdsarter

Bil 1 forts.

Värdeelement och naturvårdsarter*

1. Område med relativt grova aspar (aspticka), och medelålders ek.
2. Spår efter granbarkgnagare i bark på ovanligt klen gran.
3. Granlångor, torrträd, flera myrstackar, kungsfågel, spår av vågbandad barkbock.
4. Tre medelålders ekar - bör frihuggas.
5. Två små klackar med berg i dagen.
6. Områdets grövsta ek - 267 cm i omkrets
7. Områdets näst grövsta tall - 215 cm i omkrets. Eventuellt tallticka ? (NT)
8. Områdets grövsta tall 218 cm i omkrets.
9. Skriftlav fd signalart.
10. Blåsippa (S)
11. Spår av stekelbock (S) i sälglåga.
12. Grovticka (S) och två grova tallar > 200 cm i omkrets.
13. Råvticka (S) på klen asplåga.
14. Gröntoppig fingersvamp
15. Gul fingersvamp (S)
16. Fjällig taggsvamp (S)
17. Skarp dropptaggsvamp (S)
18. Relativt grov solitär ek beskuggad av gran, björk, asp mm. Bör frihuggas.
19. Lodyta åt väster draperad med mossor.

*Dessa ska inte tolkas som platsen för naturvärdet utan som exempel på argument för hela delområdets naturvärde.

Av visionsbilden framgår att merparten av inventeringsområdet tas i anspråk för bebyggelse. En park med gräsmattor och träd utgör det gröna inslaget tillsammans med mindre liknande ytor i direkt anslutning till bostäderna.

Bilaga 3 **Miljöbilder**

Delområde 2. Vällfrekventerad stig och grova tallar som närmar sig 150 år.

Bebyggelselämningar i delområde 3. Här växer kulturväxter som plommon, snöbär mm.

En mycket vacker barrskogsart, kammossa, hittades oväntat i det lövdominerade delomr. 3

En bra signalart för värdefull barrskog. Skarp dropptaggsvamp i delområde 2.

Myrstack, torrgranar och lågor – fina värdeelement i delområde 1.

De äldsta och grövsta tallarna bidrar till en väsentlig del av inventeringsområdets naturvärden – de flesta växer i område 1 och 2.

Krusbärskremla
– en av många
vackra svampar i
inventerings-
området
Diametern.

Adoxa Naturvård

www.adoxanatur.se